

KANGAL VE ÇEVRESİNDEKİ ALEVİ OCAKLARI

Hasan COŞKUN*

Öz

Bu çalışmada, Alevi kültürünün çok zengin dini ve sosyal tezahürlerinin yaşandığı Sivas'ın Kangal İlçesinde yaşayan Türkmen Alevilerinin kurumsallaşmış geleneksel alevi örgütlenmelerine bakışını Din Sosyolojisi açısından inceleme ve araştırmaya tabi tutuyoruz. Geleneksel Alevi örgütlenmesinin temeli olarak ocak sistemi (Alevi ocakları) ve Kangal'da bulunan Türkmen Alevi ocaklarını tespit ettik. Sivas ili Alevi-Bektaşî geleneği açısından şüphesiz çok önemli bir yere sahiptir. Sivas ilinin Kangal ilçesinin Alevi-Bektaşî geleneği içerisinde ayrı bir yeri vardır dersek yanılmayız. Kangal ilçesinde yaşayan Alevi toplulukların çoğunluğunun Türkmen Alevileri olduğunu söyleyebiliriz. Sivas'ın Kangal ilçesine bağlı Alevi köylerinin çoğunluğu Yeni-İl Türkmenlerinden teşekkül etmiştir. Alevi Ocaklarının Alevi-Bektaşî geleneğinin oluşumundaki katkısı ve Alevilerin geleneksel örgütlenme biçimine etkisinin çok fazla olduğunu ortaya koyuyor. Kangal ve çevresindeki Alevi ocaklarının çok sayıda olduğunu tespit ettik. Fakat birçok ocak maalesef faaliyetini günümüze kadar sürdürememiştir. Bu ocakların tarihteki işlevlerinin kaybetmesinin en önemli sebebi köylerde yaşayan ocak ailelerinin büyük şehirlere ve hatta Avrupa ülkelerine göç etmiş olmasıdır diyebiliriz. Bu çalışmamızda günümüzde de faal olduğunu gözlemlediğimiz beş ocak hakkında geniş bilgiler verdik. Bu ocaklar Şah Şazı Ocağı, Garip Musa Ocağı, Baba Mansur Ocağı, Şah İbrahim Veli Ocağı ve Samut Baba Ocağıdır.

Anahtar Kelimeler: Kangal, Alevilik, Bektaşîlik, tekke, Alevi ocakları

THE ALAWI HEARTS IN AND AROUND KANGAL

Abstract

In this study, we are performing a research on the views of Turkmen Alewis living in Kangal, district of Sivas, where very rich religious and social manifestations of Alewi culture have been experienced. We are investigating their views about institutionalized traditional Alewi organizations in terms of Sociology of Religion. We have identified hearth system as traditional Alewi organization and investigated Turkmen Alewi Hearths in Kangal. The Sivas Province certainly has a very important place for Alewi-Bektashi tradition. If we say that there is a separate place of Kangal District of Sivas Province in Alewi-Bektashi Tradition, we aren't wrong. We can say that most of Alawi groups are Turkoman living in Kangal District. Most of Alewi villages of Kangal District's population were formatted from New-City Turkomen. Alewi Hearts have a big effect in formation of Alewi-Bektashi tradition and in their traditional organization type. We observed so many Alewi Hearts in and around Kangal. But unfortunately, a lot of Alewi Hearts couldn't keep their activities until today. We can say about

* Yrd. Doç. Dr., GOP İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Tokat/Türkiye, hasanhoca58@gmail.com

DOI: 10.12973/hbvd.75.165

the ending of the hearts activities that the most important reason is that heart families in the villages moved to metropolitan cities in Turkey or European countries. In this study, we have given extensive information about 5 active Alewi hearts we observed. These Alewi hearts are Shah Shazi Heart, Garip Musa Heart, Father Mansur Heart, Shah İbrahim Wali Heart and Father Samut Heart.

Keywords: Kantal, Alevism, Bektashism, Dervish lodge, Alevi hearths

Giriş

Sivas'ın Kantal ilçesine bağlı Türkmen Alevilerinin yaşadığı köyler Yeni-İl Türkmenlerinden müteşekkildir. Orta Asya'dan Anadolu'ya Oğuz Türkmen aşiretlerinin göçleriyle oluşan bu bölge; Türkmen Alevilerinin bağlı bulunduğu ocakların en yoğun olduğu alandır diyebiliriz. Bu ocaklar arasında en yaygın olanı İmam Rıza Ocağı olarak görülüyor. İmam Rıza Ocağı Çetinkaya beldesinin şimdi mahallesi olan Dabanözü köyü merkezlidir. İmam Rızalı dedeler çoğunlukla buradan dağılmıştır. Elkundu, Hıdon köyü, İğdeli, Pınargözü ve Külekli köyünün dedeler mezrası İmam Rıza Ocağının dedelerinin bulunduğu yerlerdendir. Külekli köyünde İmam Rıza Ocağına bağlı Molla Hasan Ocağı bulunmaktadır. Yellice köyünde Şah Şazi Ocağı vardır. Bu ocak sonraları Molla Yakup Ocağı olarak meşhur olmuştur. Kantal'ın Ceviz köyünde Şah Şazi Ocağına bağlı İbrahim Hoşafçı Ocağı var. Bu yörede Hoşafçı Ocağı olarak da bilinmektedir.

Yellice Köyünde ayrıca Şah Şazi Ocağının Pir Ocağı olarak bilinen Zeynel Abidin Ocağı bulunmaktadır. Bahçeliyurt köyünde de Ağu İçen Ocağı dedeleri bulunmaktadır. Gençali köyünde Ağu İçen Ocağı bulunmaktadır. Minarekaya köyünde Ağu İçen Ocağına bağlı Koca Leşker Ocağı bulunmaktadır. Yine Eğricek köyünde İmam Rıza Ocağı ve Ağu İçen Ocağına bağlı dedeler bulunuyordu. Eski adı Mamaş olan Soğukpınar köyünde Şah İbrahim Veli Ve Seyit Ali Sultan Ocakları bulunmaktadır. Yine Davulbaz köyün de Seyit Ali Sultan Ocağı bulunmaktadır. Humarlı köyünde Şadıllı aşiretinin bağlı olduğu Cemal Abdal Ocağı vardır. Hamal Köyünde de Şah İbrahim Veli, Seyit Selahattin Ocağı ve Kaba Abdal Ocakları vardır. Dışlık köyünde Garip Musa Ocağı ve Hıdır Abdal Ocağı bulunmaktadır. Mescit köyünde Koçgiri aşiretinin bağlı olduğu Baba Mansur Ocağı vardır. Bu ocak Türkiye'de Arapoğlu Ocağı olarak meşhur olmuştur. Elalibey köyünde de Arapoğlu Ocağı bulunmaktadır. Tekke köyünde Samut Baba(Sultan Samit) Ocağı vardır. Karanlık köyünde de eskiden Baba Mansur, Kureyşan ve Hacım Sultan Ocakları vardı. Malesef günümüzde bu ocakların büyük çoğunluğu göç nedeniyle faal değildir. Alevi dedelerinin yetiştiği ocakların son elli yılda Türkiye'de yaşanan büyük şehirlere göç dalgasıyla boşaldığını söyleyebiliriz. Örneğin üç değişik ocak bulunan Karanlık köyünde şu an hiç dede bulunmamaktadır. Biz de az da olsa faal olan ocaklardan beş tanesini burada ele aldık. Bu ocakların eskiden Kantal yöresinde faal olan diğer

ocaklardan daha etkin olduklarını gözlemledik. Şimdi bu ocakların tarihi seyri ve şu an ki durumları hakkında bilgi verelim.

1. Şeyh Şazi (Molla Yakup) Ocağı

Bu ocağın adı konusunda çok çeşitli telaffuzlar kullanılmıştır. Şeyh Şazeli, Şah Şadı, Şeyh Şazi ve Molla Yakup ocağı isimleri farklı araştırmacılar tarafından kullanılmıştır. Birdoğan, bu ocağın adını Şadı olarak belirlerken (1995: 102), Ali Yaman bu ocağın adını Aliyyul Şazeli/Molla Yakup ocağı olarak kaydetmiştir (Yaman, 2006: 98).

Şeyh Şazi evlatlarından görüştüğümüz ocakzade Yakup Yesari Gökçe Dede “Ocağın gerçek adının Şah Şadı ya da Şeyh Şazeli olmadığını, kendi ellerinde Hacı Bektaş Dergahı’ndan dedelerine verilen beratlarda da şeyh Şazi olarak geçtiğini, Şeyh Şazi hazretlerinin kimliği hakkında bilgi sahibi olmadıklarını fakat daha sonra büyük bir âlim olan Molla Yakup’un geleneği devam ettirdiğini, Molla Yakup, Şeyh Şazi evlatlarındandır; bu nedenle de ocağa aynı zamanda Molla Yakup Ocağı olarak bilindiğini söylüyor. Bu ocağın aslında başlı başına Kızılbaş ocağı olduğunu ve aslen Erdebil Tekkesi’ne bağlı olduğunu, Hacı Bektaş Dergahı ile bir ilişkisinin olmadığını iddia ediyor.”

Yakup Yesari Gökçe Dede’nin ifadelerine göre; “Tarihte bazı dönemlerde Bektaşî tekkeleri ulaşamadıkları taliplerini bu ocaklarda gördürmüşlerdir. Bizim ocağımız Şeyh Safi’ye yani Erdebil Tekkesi’ne bağlı bir Türkmen ocağıdır. Şeyh Şazi ocağının pir-i de İmam Rıza Ocağı’dır. Molla Yakup, 9. Post sahibi olarak Kahveci ocağı olarak da biliniyor.” Bu ifadelerden, Ocağın asıl adının Şeyh Şazi olduğunu daha sonraları Molla Yakup ocağı olarak şöhret bulduğunu söyleyebiliriz.

Eğer ocağın adı Şadı ise, Elazığ Sün köyündeki zaviye bu adı taşımaktadır. Eğer ocağın orijinal adı Şazeli ise durum çok değişir. Şazeli, Alevi erenlerinin ilk yurdu olan Beriyyecik’teki Şeyh Zoli, Mardin-Urfa yolunda Mardin’in kuzeyinde ünlü bir zaviye ve ziyaretir. Yelli, Beriyyecik ve Urfa’da kışlayan bir Türkmen obasıdır. Yellinin bir kolu da Dulkadir Türkmenleri arasındadır (Aksüt, 2002: 168). Şeyh Şazi/Molla Yakup ocağının merkezi Kangal ilçesinin Yellice köyündedir. Molla Yakup XV. yüzyılda yaşamıştır. Türbesi Avşarcık (Karakuz) çayı ile Yellice çayının birleştiği yerdeki tepenin üzerindedir. Türbe, kare planlı, küçük kubbelidir. Mezar taşında 12 dilimli bir taç bulunmaktadır (Kaya, 2012: 254).

Halk arasındaki inanışa göre Molla Yakup, Şeyh Şazi(Şeyh Şazeli) evlatlarındandır. Nitekim Yelliceli Aşık Mahzunı (1884-19429) bir şiirinde Molla Yakup için şöyle der.

“Molla Yakup, Şah-ı Şazi Evladı
Zülbülü Tahir, nur-u gudret bünyadı
Abdü'l Mü'min zade, İsmail adı
Bugün dostu gördük, bayram bizimdir.”

Yine Yellice dedelerin ifadelerine göre Şeyh Şazeli evlatlarından olan Molla Yakup'un babası Seyyid Süleyman'dır (Özen, 1997: 107).

Söylentiye göre Soyu 7. İmam Musa'yı Kâzım'a dayanmaktadır ve üç medrese bitirmiştir. Bu yüzden kendisine “Molla” denilmiştir.

Molla Yakup, Molla Sait ve Molla Mustafa kardeşlerdir. Üçü de medrese tahsili görmüştür. II. Beyazıt (1447-1512), halka faydalı olmaları için bunların her birini bir yöreye göndermiştir. Molla Yakup, Yellice'ye gelir, İnallı köyü civarında tekkesini kurar. Yahya, Mahmut ve İsmail adında üç oğlu vardır. Vefatından sonra Molla Yakup'un görüşleri oğulları tarafından devam ettirilmiştir. Yahya Dedé'nin bir kolundan olan Hoşavcı Ahmet Baba da faaliyetini Olukman köyünde sürdürmüştür.

Konya'da mollalık, Kayseri, Çorum-Sungurlu ve Sivas'ta subaşılık yapmıştır. Yaşlılığında Eskiköy (Eski Yellice)'e gider. Yolda burnu kanar. Kandamlasının düştüğü yerlere taş konular. Şimdi yol üzerindeki bu sıra sıra taşlar, halk tarafından kutsal kabul edilmiştir. Halk buradan geçerken eğilip taşları tek tek öper. Diğer taraftan Eskiköy'e giderken oturup dinlendiği Karaçam mevkiindeki taş da kutsaldır. Bu taş Molla Yakup Düşeği'dir (Kaya, 2012: 254).

“Yellice dedelerinin anlattıklarına göre; “Molla Yakub'un türbesinin bulunduğu yer, o tarihlerde oldukça büyük şehirmiş. Şimdilerde ören yer durumundadır. Molla Yakup bu yöreye gelince, yöre halkı onu bir sınavdan geçirir. Onun gerçekten keramet sahibi olup olmadığını öğrenmek ister. Bir tabut hazırlarlar. İçine bir genci yerleştirirler. Sonra da Molla Yakup'a gelip;

-Bir cenazemiz var, kaldıracak kimsemiz yok, diye haber verirler.

Molla Yakup, namaza başlamadan önce cemaate sorar.

-Ölü niyetine mi kıldırayım, diri niyetine mi?

Onlar da;

-Hiç diri kimsenin namazı kıldırılır mı? Elbette ki ölü niyetine kıldıracaksın, diye karşılık verirler.

Molla Yakup, istemeye istemeye ölü niyetine namazı kıldırır. Namaz biter bitmez itiraz ederler.

-Biz, tabuta genç birini yerleştirmiştik. Sen canlı birinin cenaze namazını kıldır-
dın, bir de bizden mollalık istiyorsun, derler.

Tabutun kapağını açarlar, delikanlının ölmüş olduğunu görürler. Tabutta yatan
birkaç haftalık ölü gibidir. Molla Yakup onlara;

-Ben, tabuta konan kişinin canlı olduğunu biliyordum, fakat siz ölü niyetine kıl-
dırmamda ısrar ettiniz. Ben de o niyetle kıldırardım, diye cevap verir.

Bunun üzerine orada bulunanlar, Molla Yakup'un ayağına kapanıp;

-İnandık, derler. İnallı köyünün adı da bu olaya bağlanmaktadır" (Özen, 2001:
86-87).

Molla Yakup ile ilgili olarak başka kerametler de anlatılır.

Söz gelişi kendisine inanmayanlara beddua eder ve köy halkının hepsi sele
gark olur. Köyün harabe hali bugün Asarcık deresi civarındadır.

Bunun yanında oradan geçmekte olan bir gelin ve üç görümce, attan inmeyip
niyazlarını at üstünde yaparlar. Bir müddet gittikten sonra atlarından düşüp parçala-
nırlar. Bayırın yüzü kanla dolar. Bu bakımdan oraya bugün Kanlı bayır denilmektedir.

Ayrıca; türbedeki mezar taşında bağlı yeşil kuşağı oradan alıp köpeğinin ba-
şına bağlayan çobanın, hayvanlarını otlatırken yüksek kayalardan düşüp öldüğü de
anlatılır.

Divriği'de İmam Bey adında birisinin hanımının çocuğu olmuyormuş. Katır-
larla Molla Yakub'u ziyarete gelmişler. Kadın katırdan inmeyip; "Bu dağın başındaki
yatır mı bana çocuk verecek?" diye Molla Yakub'u küçümsemiş. Ne var ki ileri za-
manda katır kulun tutmuş, kadının ise çocuğu olmamış (Özen, 1996: 141; Kaya,
2012: 254-255).

Molla Yakup evlatlarından Mahmut Gökçe Dede, Şeyh Şazi Ocağı ile ilgili
şunları söylüyor; "Alevilikte ocakzade dedeler 12 posttan birine sahiptirler. Bizim
sülale 9. Post sahibi kahve postu Şahşazılı ocaktan oluyor. Ocakzade dedelerin soyu
Ehlibeyt'e dayanıyor. Bizim soyumuz Musa-ı Kazım'dan, İmam Hasan'a çıkıyor. Ho-
rasan Piri'dir, ispatı elimizde fermanlar var. Hacı Bektaş-ı Veli'den önce de Anado-
lu'da tarikat icra olurdu. Ocakzade dedeler yine vardı. Yalnız bunlar Hacı Bektaş'tan
sonra daha da kurumlaştı esasa bağlandı. Şimdi incelenirse bugün halen Hacı Bektaş
tekkesinde 12 post sahibi Ocakzade dedelerin postları mevcuttur. Bunlar 10. ve 11.
yüzyıla dayanıyor. 12 posttan birine sahip olmayan ocakzade olamıyor. Amma dede
olabilir. Tabi ki dedelikle ocakzade arasındaki fark manevi anlam taşıyor. Ocakzade
dedeler diğer dedelerden ayıran konu; post sahibi olmaktan ileri geliyor. Mutlaka
var. Olmazsa bugüne kadar gelip söylenmezdi" (Aydm, 2000).

Daha öncede belirttiğimiz gibi Molla Yakup'un Türbesi, Yellice çayı ile Karakuz (Avşarcık) Çayının keşiştiği vadinin yamacında bulunmaktadır. Molla Yakup türbesini çocuk sahibi olmak isteyenler. Askere giden gençler ziyaret ederler. Ziyaret sırasında kurban keserler. Molla Yakup yatırı daha çok yöre halkınca ziyaret edilmektedir. Özellikle ilkbaharda ve sonbaharda yapılan toplu ziyaretlerde Kocakurt, Karasiver, Aşağıçörmü, Sarıpınar, Kabakçevliği, Yellice, Höbek, Kuluncak, Sevir, Tuğut, Piğde, Ganıt, Karasar, Ağcakale, Bektaş, Elkondü, İnallı köyleri katılmaktadır.

Molla Yakup, 9. Post sahibi olarak bilinir. Ocak, Yellice köyündedir. Bu ocağa bağlı talipler daha çok Divriği ve Kangal yöresinde toplanmıştır. Ayrıca Bu ocağın talipleri Kangal, Divriği, Hafik, Ankara, Malatya, Maraş, Antep, Adana, Çorum, Merzifon, Yozgat, Gaziantep, Malatya (Arguvan ve Darendel) Tokat, Zile, Erzurum, Erzincan ve Şarkışla'nın Emlek Yöresi'nde talipleri bulunmaktadır.

Kangal ve Divriği yöresindeki Talip köylerini; Bahtiyar, Kızılcaören, Yalnızsöğüt, Kuluncak, Mursal, Ağcadam, Samancı Deresi ve Çamşılı köyleri. Kangal yöresindeki talip köyleri şunlardır: Bulak, Karasiver, Sarıpınar, Kocakurt, Kabakçevliği, İnallı, Karamehmet, Karaabdi, Sören, Ceviz olarak sayabiliriz (Özen, 1997: 110; Kaya, 2012: 254).

Âşık Seyyid Mahzunî Şeyh Şazi evlatlarından yetişmiş önemli dede ozanlardan birisidir. Âşık Seyyid Mahzunî Şeyh Şazi Sultan için yazdığı birkaç şiir tarihi kişiliği ve bağlı olduğu gelenek hakkında açıklayıcı bilgiler vermektedir.

Şeyh Şazi Sultan

Horasan'dan geldim bizim atamız
Bizim ecdadımız Şeyh Şazi Sultan
Kolu Kâzım'dan dır cedd-i bekamız
Bizim ecdadımız Şeyh Şazi Sultan

Kalktı mekânından menzile durdu
Urum diyarına haymesin kurdu
Sad-hezar ikrarsız defterin dürdü
Bizim ecdadımız Şeyh Şazi Sultan

Bir kolu dağıldı Hind'e İran'a
 Acem malikinden Şah-ı Turan'a
 Bakışı pelenktir rezm-i Şiran'a
 Bizim ecdadımız Şeyh Şazi Sultan

Muhammed Ali'dir şefi' darımız
 Bulgar'da Bozoğlan namıdarımız
 Çün elst bezmine var ikrarımız
 Bizim ecdadımız Şeyh Şazi Sultan

Şeyh Şazi'ye şek getiren har oldu
 Ruzi mahşerde yeri nar oldu
 Seyyidâ bu yolda hakisar oldu
 Bizim ecdadımız Şeyh Şazi Sultan

2. Şah İbrahim Veli Ocağı (Mamaş)

Şah İbrahim Veli Ocağı'nın merkezi, Malatya'nın Arguvan ilçesinde bulunan Ballıkaya (Mezirme) Köyü'dür. Şah İbrahimli Dedeler Mezirme ve Kangal'ın Mamaş, Tokat, Arguvan'da bulunurlar. Sözlü geleneğe göre Şah İbrahim Veli, Anadolu Aleviliği'nin tarihsel gelişiminde önemli bir yere sahip olan Erdebil ocağının kurucusu Şeyh Safiyyüddin (732/1334)'in soyundan gelmiştir. Erdebil'de doğup büyüyen Şah İbrahim Veli'nin babası Hoca Ali (832/1429)'den, dedesi Sadreddin Musa (795/1393) dan ilim ve eğitim almışlar, kendisi de bu çevrede yetişmiştir (Birdoğan, 1995: 194-199).

Bu yüzden Erdebil tekkesinin Şah İbrahim Veli ocağı üzerinde ciddi bir etkisinin olduğu görülmektedir. Ardından Timur'un ordusu ile birlikte Anadolu'ya gelmiş dönerken Timur'dan (Yalçın ve Yılmaz, 2004: 25) ayrılarak yine sözlü geleneğe göre, önce Elazığ'ın Sün köyüne, buradan Malatya/Arguvan ilçesinin Eymür köyüne gelmiş, kimliğini açıklamadan burada bir süre faaliyetlerini sürdürdükten sonra Ballıkaya köyüne yerleşerek burada tekkesini kurmuş ve daha sonra Kerbelâ'ya gitmiştir. Bu arada Sivas, Tokat, Amasya, Çorum, Ankara, Yozgat, Gaziantep, Erzincan, Tunceli ve Bingöl gibi bir çok ile de uğrayarak faaliyetlerini sürdürmüş, yine kendisi gibi bir

ocak kurucusu olan Ali Seydi Sultan ile musahip olmuş, ilim ve irfanı ile halkı aydınlatmış, hatta bir takım olağanüstü olaylar gerçekleştirmiş ve hayatının sonlarına doğru, oğlu Şah Hüseyin ve talipleriyle vedalaşarak son kez Kerbelâ'ya gitmiş ve bir daha dönmemiştir.

“Şah Veli, yani Şah İbrahim İran'ın Erdebil kentinden Elazığ'ın Sün Köyü'ne geliyor. Oradan Arguvan Eymir köyüne geliyor orada kalıyor. Sonra da bir müddet Kozdere Köyü'nde kalıyor. Burada Mezirme'de kendisine bağlı 3-5 talip evi varmış onlarla kalıyor. Burada onlarla kalıyor. Bir müddet geçenden sonra Kerbelâ'ya Hz. Hüseyin'e ziyarete gidiyor. 7 sefer gidiyor Kerbelâ'ya, en son gitmesinde oğlu Şah Hüseyin ile ve talipleriyle vedalaşıyor. Ben bir daha gelmeyeceğim diyor ve burada iki emanet bırakıyor. Birisi ayağının pabucu, şimdi hali hazırda burada mevcut, ikincisi de elinin asası dediğimiz karadirek. Bu emanetleri burada bırakıyor. Ondan sonra da dua ediyor. Beni gören bunları bu emanetleri görsün diyor. Ondan sonra da nerede başı ağrıyan, bir derdi olan olsa çevrilip buraya geliyor, en son çareyi burada buluyor. Pabuç yıllardır hep aynı ailede bulunuyor. Her yerden buraya ziyaretçiler geliyor. Şah İbrahim Veli ile Hacı Bektaş Veli ikisi amca çocuklarıymış. 7. İmam İmam Musa-i Kazım'ın soyundan geliyorlar. Şah İbrahim Veli Ocağı İmam olarak İmam-ı Musa Kazım'a bağlanmaktadır”(Yaman, 2006: 132-133).

Şah İbrahim Veli Ocağı'nın piri Dede Garkın Ocağı, mürşitlerinin ise merkezi Sivas'ın Divriği ilçesinde bulunan Garip Musa Ocağı olduğu kabul ediliyor. Araştırma alanımızda olan Kangal'ın Soğukpınar (Mamaş) köyü Şah İbrahim Veli Ocağı dedelerinin yetiştiği en önemli merkezlerden birisidir. Şah İbrahim Veli Ocağı, Safevi-Türkmen geleneğinden doğmuş bir ocaktır. Geleneğe göre ocağa ad veren Şah İbrahim, Safevi soyundan Hoca Ali'nin oğludur. Kangal-Mamaş köyünde yaşamış ünlü dedelerden Kurt Veli, kendisine ve ocağına yöneltilen “soy kütüğünüz var mı” baskılarına karşı bir çözüm bulmak amacıyla “Kerbela'da bir belge düzenletmiştir. Bu belge şüphesiz, Kurt Veli Dede'nin atalarından kendisine ulaşan bilgilerden ibarettir. Kerbela ögesini de inandırıcılık için kullanmıştır”(Aksüt, 2002: 146).

Şah İbrahim Veli ocağına bağlı topluluklar, tarih boyunca Salmanlı, Demirci, Çukurlu, Çanakçı, Evcı, Elemen, İbrahimli, Şekerhacılı, Bıyıklı, Dedeşli ve Geygel gibi Türkmen oymak ve obaları içerisinde faaliyet göstermişler ve daha çok Malatya, K. Maraş, G. Antep, Sivas, Erzurum, Tokat, Çorum, Yozgat, Adana, Ankara, Eskişehir, Mersin ve Denizli gibi yörelerde yoğunlaşmışlardır.

Şah İbrahim Veli Ocağına bağlı köylerin tümünün Türk kökenli olması, hatta Oğuzların boy adlarını taşımaları nedeniyle Şah İbrahim Veli Ocağı'nın Türkmenliği ve Türkmenlerin kurduğu devlet olan Safevi ile bağlantısı gayet doğaldır. Osmanlı belgelerinde İbrahim Hacı adlı topluluğun adının geçtiği yerler; Maraş, Rakka, Ha-

lep ve Aksaray'dır. Ayrıca, Yeni-İl Türkmenleri içinde de bu grubun bir kolu vardır (Aksüt, 2002: 145).

Ocak üyelerinden derlenen bilgilere göre ocağın taliplerinin bulunduğu yerleşimler şunlardır:

Malatya'nın Hekimhan, Arguvan, Yazıhan, Doğanşehir, Arapgir ve Kuluncak ilçelerinin Alevi köylerinin hemen hepsi Şah İbrahim Veli Ocağının talipleridir. Ayrıca Çorum-Sungurlu'ya bağlı bazı köyler, Tokat: Turhal ve Zile köylerinden bazıları, Kangal'da: Mamaş, Sinekli, Hamal, Yellüce, Karanlık, Bulak, Yortan, Mersin'de: Yenice, Kefeli, Denizli'de: Dereköy, Dereçiftlik, Aydın'da: Sarıcaova, Maraş'ın ve Manisa-Akhisar'ın bazı köyler, Denizli, Manisa, Aydın, Sivas, Çorum, Erzurum, Tokat, Amasya, Suriye'de Halep ve Şam gibi bölgelerde de Şah İbrahim Ocağına bağlı taliplerin olduğu bilinmektedir.

3. Garip Musa Ocağı (Dışlık)

Garip Musa Ocağı'nın Anadolu'daki diğer büyük ocaklar arasında ayrıcalıklı bir yeri vardır. Garip Musa'nın türbesi, Güneş köyünün üst tarafındaki Garip Musa mezrasındadır. Türbede iki kabir bulunmaktadır. Türbe girişindeki kabir Garip Musa'nın kardeşi Mehmet Güneşe'e, diğeri Seyit Garip Musa'ya aittir. Seyit Garip Musa'nın ilk oğlunun adı Güneşmiş. Güneş Dede genç yaşta ölmüş ve babasının türbesine, onun yanına gömülmüş. Soyundan gelen ve onun adını alan Musa Dede olmuş ve Musa Şeyh adıyla ünlenmiş. Uzun süre postnişinlik görevini yapmış. Ocağın tekede kalan koluna bu yüzden Musaşeyh Oğulları denilmiştir (Özen, 1997: 64).

Garip Musa, Anadolu'nun manevi yönden inşa edilmesinde rol alan ulu zatlardan birisidir. Hakkında bilinenler pek çok erende olduğu gibi rivayetten öte gitmemektedir. Anadolu'ya 90 (Bir söylentiye göre 400) atlısı ve tahta kılıcıyla Türkistan'dan geldiği, Hacı Bektaş Veli'den nasip aldığı ve Ahmet Yesevi düşüncesi doğrultusunda faaliyet gösterdiği söylenir. Bir söylentiye göre, Divriği civarında saygın olan ve Arhısu köyünde yatan Garip Baba ile kardeştir (Kaya, 2012: 219).

Garip Musa'nın ismi ve tarihi şahsiyeti hakkında bize ulaşan bilgiler diğer manevi şahsiyetlerden farklı değildir. Garip Musa'nın ismi konusunda değişik menkıbeler mevcuttur. Bir rivayete göre; Garip Musa Horasan Pirlilerindedir. 7. İmam, Musa'yı Kazım'ın soyundan İbrahim Sani torunlarından. Garip Musa 5. Postun sahibidir. Menkıbeye göre Musa, nasip almak için Hacı Bektaş Tekkesi'ne gider. Uzun yıllar tekkeye hizmet eder. Hünkar, nasibini verip onu uğurlarken; "*Git Musa'm, Divriği topraklarına git!... Bu topraklarda Garip kalasın*" der. Bu olaydan sonra Musa'nın adı Garip Musa olur. Bir diğer rivayete göre; Garip Musa, babası ile münakaşa etmiş..O kızgınlıkla evinden ayrılmış.. Babası da oğluna "*Garip kalasın, dağların*

başına düşesin; emme gelenin gidenin çok olsun'' diye kargış vermiş. O da dağların başına düşmüştür (Özen, 2001: 62).

Garip Musa, Horasan Nişabur'da Niş şehrinde doğmuştur. Babası İbrahim Sani oğlu Mustafa Menteş ile Sivas iline geldi. Haramiler ona orada şehitlik şerbeti içirdiler. Bir oğlancık kaldı, haktan başka kimseciği yoktu, Nasibini Hünkârdan alıp Sivas'ta kaim oldu. Adına Garip Musa derler (Karakaş, 2003: 99). Garip Musa hakkında yörede birçok menkıbe anlatılır. Burada önemli gördüğümüz üç tanesini aktarıyoruz.

Birinci menkıbe: Moğol istilası sırasında Karadonlu Can Baba, Ömerli mezarındaki tekkesinde kerametler göstermektedir. Moğol Hükümdarı'nı İslam'a davet eden Karadonlu Can Baba, Kavus Han'ın Keşişi ile fırına girer. Kim fırından yanmadan çıkarsa, Kavus Han onun dinine girecektir. Keşiş başına gelecekleri bildiği için fırına girmeden önce oğlunu Karadonlu Can Baba'ya emanet eder. Keşişle birlikte Karadonlu Can Baba fırına girerler. Üç gün sonra fırının kapağı açılır. Keşiş yanmıştır!.. Karadonlu Can Baba, fırından terleyerek çıkar. Moğol Han'ı bu keramet karşısında Müslümanlığı kabul eder.

Karadonlu Can Baba, bu hadiseden sonra Keşişin çocuğunu da alarak Hünkar'a gider. Hünkar sorar: -Bu çocuk konuk mu, emanet mi? Can Baba da:

-Keşişin emanetidir Hünkar'ım, diye cevap verir.

Sonra devam eder:

-Keşiş Musa'nın garibi...

O tarihten sonra çocuğun adı Garip Musa olur...

İkinci menkıbe: Garip Musa tekkesi yakınındaki ulu ardıç ağacı kutsaldır. İnanışa göre Garip Musa, tahta kılıcını bu ağacın dalından birini keserek yapmıştır. Çocuğu olmayan çiftler Tekke'yi ziyaret edip kurban kestikten sonra ardıç ağacının meyvelerinden birer tane yerleşmiş. Ardıç ağacı bu gün tamamen kurumuş vaziyettedir. Yine Anadolu'ya gelemenden önce Garip Musa'nın mensup olduğu topluluğa Tahta Kılıçlılar denirmiş. Garip Musa, atının eğerinin sağ ön tarafında ardıç ağacından yapılmış yatağan görünümünde büyük bir kılıç taşımış (Özen, 2001: 63).

Üçüncü menkıbe: Garip Musa, Horasan'dan kalkıp Anadolu'ya gelirken Alan Yazısı'nda bir Ermeni kalaycıya rastlar. Ermeni, Garip Musa'nın tahta kılıcı ile alay eder. Musa da tahta kılıcı ile Ermeni'nin eşeğini ikiye doğrar. Eşeğini yitiren kalaycı ağlayıp sızlamaya başlar... Söylediği sözden pişmanlık duyar. Garip Musa'ya yalvarır. Seyit Garip Musa da kalaycının haline acır, Allah'a dua eder. Ermeni kalaycının eşeği sırtındaki yük ile dirilip ayağa kalkar. O vakitten beri Ermeni kalaycılar hangi köye

gitseler, Garip Musalı var mı? diye sorarlar. Garip Musa Ocağı'ndan gelenlerin bakırlarını akçe/para almadan kalaylarmış.

Anadolu'da oldukça yaygın ocaklarında birisi de Garip Musa Ocağı'dır. Geçmişte III. Selim, IV. Mustafa, II. Mahmut ve Abdülaziz tarafından verilen fermanlarla imtiyaz tanınması bu ocağın ne derece önemli ocak olduğunun işaretidir. Garip Musa Derneği Başkanı Musa Karakaş'taki Sultan Abdülaziz'in Sivas Valisi Zeki Paşa'ya ve Divriği Kadısı Ahmed Efendi'ye gönderdiği 22 Temmuz 1862 tarihli fermanın anlaşılacağına göre; Garip Musa, "*sahihü'l-nesep*" ve "*sadat-ı kiram*" yani "*ehl-i beyt*" soyundandır. Şeceresi, yedinci İmam Musa-yı Kâzım'ın torunlarından İbrahim Sani'ye kadar uzandığı ifade edilir (Kaya, 2012: 220).

Yukarıda sözünü ettiğimiz Musa Şeyhoğulları ve Pirzadeler sülalesi Divriği'nin Güneş ve Yağbasan köylerine, Erzadeler Kangal'ın Dışlık köyüne, Aziz Ağa Dede'nin liderliğinde bir başka grup da Kars'ın Selim kazasının Asboğa vadisinde mekân tutmuşlardır (Kaya, 2012: 220). Garip Musa Ocağı'nın rehberi yine Garip Musalıdır, Pirleri Hıdır Abdallıdır. Sultan Seyyid Garip Musa evlatlarından Kangal'ın Dışlık Köyünden Musa Karakaş Dede "Seyyid Garip Musa Sultan Kültür ve Tanıtma Derneği"ni kurmuş ve bir çok etkinliğe imza atmıştır. Derneğin başkanlığını halen Dışlık köyünden Güngör Özer yürütmektedir. Bu durum Dışlık köyündeki Garip Musa Ocağı'nın önemli bir yer işgal ettiğini göstermektedir. Dernek her yıl özellikle gençleri Garip Musa Türbesine ziyarete götürüyor ve bu ziyaretlerde geniş katılımlı cemler yapıyor.

Alevi-Bektaşî geleneği açısından büyük önem taşıyan dedelerden Garip Musa Ocağı'na bağlı olanlar hakkında Özen (1997) şu bilgileri veriyor; "Garip Musa, Güneş Dede ve Musa Dede'den sonra bilinen şeyh ve dedeler Süleyman şeyh ile kardeşi Hızır Dede'dir. Hızır Dede, uzun boylu, sarışın, güçlü kuvvetli ve yakışıklı bir adammış. Üç oğlu Hüseyin Dede, Mahmut ve Veyis'tir. Divriği halkının "Dede Gülüm" dediği Hüseyin Dede çok cömert bir adammış. "*Dede gülüm için elma da at da bir*" sözü onun cömertliğini anlatır. Hüseyin Dede, bir ara Enver Paşa'nın emir çavuşluğunu yapmış ve Sarıkamış Harekâtı'na katılmıştır. Ömrünün son yıllarını okuyarak ve konuk ağırlayarak Garip Musa'nın tekkesinde geçiren Hüseyin Dede, ölümüne kadar türbedarlık görevinde bulunmuştur. Gelenleri ağırlar, askere gidecek gençlere de "*Allah Allah Bismişah ... Alp Erenlerin yüzü suyu hürmetine ziyaretiniz kabul ola. Asker ocağına hıyanet etmeyin. Doğru gidin, doğru gelin. Bu ocak ulu ocaktır*" diye dua edermiş.

Divriği Anzağar köyünde bir Bektaşî Tekkesi kuran Muhammed Gani Baba da Garip Musa Ocağı'na mensuptur. Gani Baba'nın dedesi Derviş Ağa, Erzurum Hovasan'a sürülmüş. Sürgünü bitince Güneş'e gelmiş ve Garip Musa Tekkesi'ne yerleşmiştir. Uzun müddet tekkeye hizmet etmiş ve burada evlenmiş; bu evlilikten Haydar, Kamber ve Süleyman dünyaya gelmiştir. Süleyman, babası Derviş Ağa ile birlikte

Anzağar'a gelip yerleşmiştir. Süleyman Ağa, bu köyde evlenmiş ve bu evlilikten Sürmeli, Haydar ve Mehmet (Gani Baba) dünyaya gelmiştir.

Divriği'nin Anzağar köyündeki Derviş Muhammet türbesi içinde Garip Musa Ocağı'na bağlı dört dedenin mezarı bulunmaktadır. Mezar taşları on iki dilimli olup, taşlardaki yazılar okunaklıdır”(Özen, 1997: 62).

Anadolu'daki en yaygın ocaklardan birisi Garip Musa Ocağı'dır. Türkiye'nin bir çok ilinde talipleri bulunmaktadır. Sivas'ın Divriği ve Kangal ilçesinin Dışlık, Karanlık, Yağbasan, Pengürt, Dumluca, Höbek, Güneş, Hanzağar, Sincan, Galın, Arhısu köylerinde talipleri vardır. Ayrıca Çorum, Eskişehir ve Kars'ın Hanak, Sarıkamış ve Selim ilçelerinde de talipleri bulunmaktadır.

Edebiyat tarihimizde Garip Musa hakkında söylenmiş bir çok şiir bize ulaşmıştır. Şah Hatayi'den Pir Sultan'a oradan günümüze ulaşan şiirler Garip Musa'nın tarihi şahsiyetinin Alevi-Bektaşî geleneği açısından öneminin büyük olduğunu göstermektedir. Biz de bu şiirlerden birini örnek olması açısından aktarıyoruz (Kaya, 2002: 241-260).

Pir Sultan Abdal'ın Garip Musa Şiiri

Yalnız kalmışım dağlar başında
Yeriş Garip Musa gel imdat eyle
Yalnız olduğum size malumdur
Yetiş Garip Musa sen imdat eyle

Garip Musa sen bir ulu kişisin
Ali ile Muhammed'in eşisin
Car diyende hemen sen ulaşırsın
Yeriş Garip Musa sen imdat eyle

Musa Dede'm Şeydullah'a gidiyor
İnsan zalim olmuş pişman ediyor
Gör ki zalim kulun bize ne diyor
Yeriş Garip Musa sen imdat eyle

Musa Dede'm tekkesini beklesin
 Mahmut Dede'm talipleri saklasın
 Sizi çağırınlar mahrum kalmasın
 Yeriş Garip Musa sen imdat eyle

Karasu'dan aşar oldu yolumuz
 Gider olduk görünmüyor önümüz
 Amucam uşağı kaldı yalınız
 Yeriş Garip Musa sen imdat eyle

Küçük öküzü Ağdağ'a yetirdim
 Atamı anamı bile getirdim
 Gaziler beni sılama yetirin
 Yeriş Garip Musa sen imdat eyle

Kara kuş donunda kendi göründü
 Geldi ırmak kenarına oturdu
 Pir Sultan Abdal'ım işim bitirdi
 Yeriş Garip Musa sen imdat eyle

4. Samut Baba Ocağı (Tekke)

Sultan Samıt, Samut, Samed ve Samud Baba isimleriyle anılan zat Kangal ve çevresinde yaşayan Aleviler tarafından en çok bilinen ve türbesi en çok ziyaret edilen manevi şahsiyetlerdendir. Yazılı kaynaklar Samut Ocağı veya Sultan Samıt Ocağı olarak zikredilir. Samud Baba'nın türbesi, Kangal merkeze 10 km. uzaklıkta olan Tekke köyündedir. Tekke köyü Kangal ilçesinin en eski köylerinden birisidir. Tekke köyünün Osmanlı kayıtlarındaki adı Hune-Boğazı olarak geçer. 1548 tarihli defterlerde köyde "Baba-Samıt adında bir zaviye ve bir çiftlik bulunduğu, bu çiftliğin gelirlerinin zaviyeye sarf edildiği kaydedilmiştir (Şahin, 1980: 116). Halk arasındaki inanca göre köy Samut Baba tarafından kurulmuştur.

Tekke köyünden Haydar Dede'ye göre; Samut Baba, Horasan'dan çıkarken bir dut ağacını eline alarak "Ey dut nereye yerleşirsen ben de oraya yerleşeceğim" diyerek havaya fırlatmış. Yapmış olduğu takip neticesinde bu dut ağacının Kangal'ın Tekke köyünde dört büyük dala ayrılmış olarak bulmuş. Onun üzerine Samut Baba bu köye yerleşmiştir (Doymuş, 1998: 138). Hacı Bektaşî Veli'nin talebesi olan Samut baba Horasan bölgesinden gelip yerleşmiştir. Türbenin arka tarafında ise dilek ağacı bulunmaktadır. Dileği olan herkes bir iplik parçası veya elbisesinden bir parçayı ağaca bağlar. Böylelikle Allah tarafından dileklerinin kabul olacağına inanmaktadır. Bir dörtlüğünde Samut Baba H.Bektaşî Veli hazretlerini sadık pir olarak nitelendirmiştir.

Er Samut'um sen özünü pîre ver
Yakışırsa ağ üstüne kara ver
Verdikçe meylini sadık yâre ver
İrakıbe meyil verme ne kayıt

Halk arasında Samud Baba'nın bir evliya olduğu görüşü hâkimdir. Samud Baba'nın evliya kimliğinin yanında Hakk âşıklığı da vardır. Tekke şairi olarak da bilinmektedir. Samud Baba ayrıca Samut Ocağı'nın da Pir'idir (Cılga, 2013: 51).

Soyu yedinci imam Musa Kazıma dayanıyor. Bir iddiaya göre Yavuz Sultan Selim zamanında samut ailesi Sivas'tan sürgün edilmiş, Ankara'nın Kalecik ilçesine gelmişler oradan da Faraşlı köyüne yerleşmişler. Birkaç yıl orda kalmışlar ortalık rahatlayınca samut soyunun bazı fertleri tekrar Sivas Kangal Tekke köyüne dönmüş bir kısmı Kırıkkale Faraşlı köyünde kalmış bir kısımda Çorum Küçük Keşlik köyüne yerleşmiş bir kısımda Yozgat geçmiş samut soyu dört şehire dağılmış oralarda yollarını sürmeye devam etmişlerdir. Samut Baba Ocağı'nın Sivas'ta Çankırı'da, Ankara Çubuk'ta Çorum, Yozgat, Kırıkkale ve Tokat'ın bazı Alevi köylerinde talipleri bulunmaktadır. Maalesef Samut Ocağı ve talip köyleri hakkında bize ulaşan net bilgiler bunlardan ibarettir. Günümüzde Çorum'un Alaca ilçesinde de bir Sultan Samut Ocağı bulunmaktadır. Aynı zamanda İzmir'in Urla ilçesin de Samut Baba türbesi var ve ege yöresinin Alevileri tarafından çok sık ziyaret edilmekte ve türbede çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir.

2006 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından yapılan 1 cem evi, 1 aş evi, 1 kesim evi, 1 morg, 1 yemekhane, 2 tane wc yapılmıştır. Türbenin yanındaki cem evinde özellikle yaz aylarında sürekli cem yapılmaktadır. Köye dışardan gelen misafirlerde namazlarını bu cemevinde kılmaktadır. Cem evinin minber ve mihrabı da vardır. Köy muhtarının söylediklerine göre yaz ayında burada çalışan Sünni işçiler Cuma

namazlarını burada cemaat ile kılmaktadırlar. Türbe altıgen olup kesme taşlardan yapılmıştır. Giriş kapısı üzerinde 1573 tarihi vardır. Bu tarihe göre Samud Baba 16. yüzyılda yaşamıştır. Türbenin kubbesi içten daire şeklinde, dıştan ise piramit külahlıdır. Bölge insanı, türbenin IV. Murat zamanında ve bizzat padişahın emriyle inşa ettirildiğine inanmaktadır. Bazı kaynaklar ise 1573 tarihinde II. Selim zamanında yapıldığından bahsederler (Gökbel, 2010: 115).

Samut Baba'nın burada yatmasından dolayı köy de adını bu tekeden almaktadır. Samut, Arapça bir kelimedir ve "Az konuşan, susmuş" anlamına gelir. Asıl ismi bilinmemektedir. Anlatıldığına göre Samut Baba, Hacı Bektaş Veli'nin yanına gitmiş ve ondan ruhsat istemiş. Hünkâr da beklemediği bu teklifi duyunca tepki göstermiş. "Kime ruhsat vereceğimi ben bilirim. Sen hele biraz samut ol bakalım." demiş. Her ne kadar halkın böyle bir inancı varsa da doğru değildir. Çünkü Hacı Bektaş Veli XIII. Yüzyılda, Samut Baba XVI. Yüzyılda yaşamıştır. Bu hadiseden sonra adı samut kalmıştır (Kaya, 2012: 337). Samut Baba ile ilgili birçok rivayet anlatılmaktadır. Köy muhtarının anlattığı bir menkıbeye göre; "Sultan Murat, Bağdat fethine çıkmış. Halk, Sultan Murat'a, Samut Baba adında bir dervişin olduğunu söylemişler. Ulaş köyünde ise Kara Gavur adında bir eşkıya varmış. Bu eşkıya, Padişah'a Samut Baba'yı şikâyet etmiş:

-“Padişahım, burada bir derviş var. Bu derviş bizi rahatsız ediyor” demiş.

Padişah da bu söz üzerine atlı askerlerini Samut Baba üzerine göndermiş. Üzerine gönderilen atlı askerler Samut Baba'yı görünce hemen eline ayağına sarılmışlar.

Padişah bu durumu görünce Samut Baba'nın iyi bir kişi olduğunu anlamış. Atından inip Samut Baba'dan özür dilemiş.

Daha sonra Samut Baba, bir tabur askeri bir çömlek yemekle doyurmuş. Padişah'a:

-“Padişahım, akşamın işini sabaha bırakma!...Bağdat' gidip orayı fethedeceksin. Fetihden döndüğün zaman beni bu dünyadan göçmüş bulacaksın” demiş.

Samut Baba, Sultan Murat'a bir ıbrık hediye etmiş. İbrığın üzerinde "Akşamın işini sabaha bırakma" yazısı varmış. Ama Sultan Murat'ın bu yazıdan haberi yokmuş.

Sultan Murat, Samut Baba ile konuştuktan sonra fethine çıkmış. Ordu, Bağdat'a vardığı zaman, akşama çadırlarını kurup dinlenmeye çekilmişler. O arada Sultan Murat abdest almak için ıbrığı eline almış. Üzerine bakmış ki Samut Baba'nın söylediği söz ıbrığın üzerinde yazılı.

“Akşamın işini sabaha bırakma!...”

Sultan Murat bu yazıyı görünce hemen askerlerine emir vermiş. Ordu Bağdat'ı fethetmeye başlamış. Padişah ve ordu fetih sırasında gözlerine inanamamışlar. Çünkü ordunun başında Samit Baba elinde kılıcı ile savaşıyormuş...

Ordu Bağdat'ı fethetmiş; fakat daha sonra Samit Baba'yı kimse görmemiş.

Padişah'ın aklına, Samit Baba'nın söylediği sözler gelmiş. Ordu, Bağdat'tan dönüp, Samit Baba'nın yanına gelmiş. Fakat Samit Baba vefat etmiş. Padişah da hemen türbesini yaptırmıştır (Özen, 2001: 161-162).

Bir diğer rivayete göre; Samut Baba Horasan'dan gelince bir müddet Çorum'un Alaca ilçesinde kalmış ve orada evlenmiştir. Hala orada "Samudoğulları" diye bilinen bir kabilenin var olduğu söylenmektedir. Günlerden bir gün Çorum'dan buraya gelen Samut Babanın torunlarından birisi ziyaret için Türbeye girmek isterken kapı kendiliğinden sertçe yüzüne kapanır. Bu hadiseyi duyan köylüler bu şahsa " defol git buradan! Bak seni kabul etmedi" derler. Kapının bu şekilde kapanmasının nedeni, köylüler Çorum Alaca'da Samut Baba'ya çevresinin iyi davranmadığını ve onun kıymetini bilmemelerine bağlamaktadır (Doymuş, 1998: 138).

Tekke köy halkı Samut Baba'nın Allah dostu bir zat, evliya Hacı Bektaş-i Veli hazretlerinin halifelerinden birisi olarak görüyor. Köylüler aynı zamanda Samut Babanın insan sevgisi ve Allah sevgisi ile felsefi derinliği olan bir ozan olduğuna inanıyor. Tekke köyünde "Samut Baba Festivali" iki kez düzenlenmiş 2011 yılında ilki yapılan festivale yaklaşık on bin kişi katıldığı iddia ediliyor. İstanbul'daki Kangal Dernekler Federasyonu tarafından organize edilen "Samut Baba Festivali" şu ana kadar iki kez yapılmıştır.

Samut Baba'nın komşu köylerden hatta komşu ilçe ve illerden bile ziyaretçileri vardır. Çeşitli sıkıntıları olan Aleviler buraya gelerek sıkıntılarının ortadan kalkması için dua ve niyazda bulunurlar. İsteklerinin yerine gelmesi için de oradan ayrılırken kutsal kabul edilen dut ve armut ağacına çaput bağlarlar. Tekke köyünün manevî bekçisi olduğuna inanılan Samud Baba türbesinin bakımını ve bekçiliğini Samut Baba'nın torunlarından olduğunu iddia eden Ali isminde biri üstlenmiştir. Yöre halkı bu türbeyi şu nedenlerden dolayı ziyaret etmektedir: Aylık, yıllık ve haftalık Cem ibadetleri burada yapılır (Doymuş, 1998: 139; Gökbel, 2010: 116). Her yıl 21 Mart'ta Kangal'ın Karanlık, Çaltepe, Mamaş, Daylı, Topardıç, Kavak... köylülerince ziyaret edilmekte ve dini törenler yapılmaktadır. Samut Baba türbesinde en uzun süre (105 yaşında) Bağdat Akkaya türbedarlık yapmıştır. Kocası imam olan ve aynı zamanda köyde cenaze yıkayan bu kadın köyün en yaşlısıdır. Samut Baba'nın tasavvufi kişiliğinin yanında şairliği de vardır. Halk arasında Samut Baba'nın iyi bir halk şairi olduğu biliniyor. İbrahim Aslanoglu üç şiirini tespit etmiştir. Şiirlerinden birisi sudur (Kaya, 2012: 339):

Gel ey âşık sen bu esrar-ı Hakk'a
Erenlerin yolu sözünen değil
Muhabbet bir tohum ekip yeşertmek
O da oğlan uşak kızınan değil

Muhabbette bin bir türlü madde var
İçecek var içmeyecek bade var
Bu yolun içinde kırk da cadde var
O da bu gittiğin izinen değil

Anda bir yol vardır yoldaş içinde
Nesne hâsıl olmaz her baş içinde
Hakk'ı gören görür az yaş içinde
Yetmiş seksen doksan yüzünen değil

Kuş misali bir çeşmeye konarsın
Acı tatlı demez içip kanarsın
Ayne'l-yakîn Hakk'ı gördüm sanırsın
O da bu baktığın gözünen değil

Samut'um bir pirden nasihat aldım
Men aref ilmini okudum bildim
Katre katre olup ummana daldım
Çoklara karıştım azınan değil

5. Baba Mansur (Arapoğlu) Ocağı

Kangal'ın en önemli maneviyat merkezlerinden birisi hiç şüphesiz Mescit köyüdür. Mescit köyü Kangal Balıklı kaplıca güzergâhından gidilen bir dağ köyüdür. Mescit köyüne ilk gelenler Baba Mansurlu dedelerdir. Arapoğulları, Koçgiri aşiretindedir. Buradaki ocak Arapoğlu veya Bakıldede ocağı olarak bilinir. Mescit köyünde aynı zamanda Kangal ve çevresinde yaşayan Aleviler tarafından sık ziyaret edilen bir kutsal Araboğlu ziyareti bulunmaktadır. Araboğlu ziyareti, Mescit köyünün üzerindeki mezarlığın içindedir. Aynı zamanda bu köyü de kuran Şeyh Süleyman ve kardeşi Veyis'in Hakk'a yürümelerinden sonra, yan yana yapılan mezarları ziyaret haline dönüşmüştür. Hakk'a yürüdükten sonra mezarları ziyarete dönüşür. İki kardeşin vasiyeti üzerine diğer köylülerinki gibi sade ve taştan yapılmış mezarlardır. Ziyaretçiler bu mezarları ziyaret ederek kurban keserler ve dileklerinin gerçekleşmesi için dua ederler (Cılga, 2013: 53).

Araboğlu ocağı Baba Mansur ocağına bağlıdır. Baba Mansur'un Tunceli ili Mazgirt Muhindi köyünde türbesi bulunmaktadır. Baba Mansur Mürşit Ocağı'dır (Taşgım, 2013: 255). Mazgirt ilçesinin doğusunda Darıkent (Muhundi) Bucağı'nda ünlü Alevi evlialarından Baba Mansur'un yürüttüğüne inanılan bir duvar bulunur. Muhundi orada bulunan bu ziyaretin anısı nedeniyle Dersim ve çevresinin en ünlü ziyaretgâhlarından biridir. Baba Mansur'un, kurduğu zaviyesinde müritler yetiştirerek bölgenin Türkleşip İslamlaşmasında rol oynamış kolonizatör bir derviş olduğu kabul edilebilir. Ocak merkezi olarak Mazgirt ilçesine bağlı Muhundu ve Şöbek köylerinin kabul edildiğine bakılırsa onun Tunceli bölgesine yerleşmiş olması ihtimal dâhilindedir.

“Muhundu köyünde Baba Mansur'un yürüttüğüne inanılan bir duvar bulunmaktadır ki bölgedeki Aleviler arasından önemli bir ziyaret yeri olarak bilinir. Baba Mansur'un Horasan'dan geldiğine inanılır. Halk Cuma akşamları buraya toplanır, kurbanlar keser, cem yaparlardı. Baba Mansur'un yüzyıllardır dilden dile dolaşan menkıbelerinin en bilineni şu şekildedir: Bir de Baba Kureyş (Hacı Kureyş) varmış. Bir gün vahşi bir ayıya binmiş ve bileğine de bir yılan dolamış, onunla ayıyı kamçılıyarak yürütmüş. O sırada duvar yapmakta olan Baba Mansur ise bu duvara binerek Baba Kureyş'e doğru yürümüş. Kureyş Baba bu mucize karşısında hayran olarak “Sen taş duvara can verdin.” diyerek, Baba Mansur'un eline sarılıp öpmüş. Baba Kureyş Ocağı'nın talipleri, Kureyş Baba'nın Baba Mansur'a bağlılığı üzere, Baba Mansur Ocağı'nın da müritleridir. Yüzyıllardır Kureyşan Ocağı Dedeleri'nin mürşidleri de Baba Mansurlu Dedeler olmuştur. Pir ve seyitleriyle birlikte Koçgiri ve Hiran aşiretleri de Baba Mansur Ocağı'na bağlıdırlar” (A.Yaman, 2006).

Araboğlu dedelerinin Mescit köyüne gelmelerinin ilginç bir hikâyesi vardır. Mescit köyünden, aynı zamanda da bu yatırdaki kardeşlerin torunlarından olan Sü-

leyman Metin Dede'nin ocak konusundaki anlatımları şöyledir: “Şeyh Süleyman’la kardeşi Veyis Tunceli’nin Mazgirt ilçesinin Muhado köyünden önce Kelkit’e, oradan Zara’ya, oradan da Kangal’a gelirler. Kangal ağalarından, aynı zamanda da yaylalık olarak kullandıkları araziye satın alarak Mescit köyünü kurarlar.

Baba Mansur Ocağı’ndan olan bu dedeler, Alevilik-Bektaşilik felsefesinin temeli olan ‘Dört Kapı, Kırk Makam’ın Hakikat Kapısı’nın şartlarını uygulamaya koyulurlar. Kangal’daki kadıya “Devlet-i Âliye’ye karşı bir devlet kurmaya kalkışıyorlar. Tarlalarındaki sınırı bile kaldırıyorlar” diye şikayet edilir. Kadı da tutuklama emri verir ve köye asker gönderir. Askerler, Şeyh Süleyman ve kardeşi Veyis’e kelepçe vuramazlar. Her seferinde kelepçenin kilidi tutmaz. Kangal’a geldiklerinde kadı kızar, neden kelepçe vurmadıklarını sorar. Askerler de kelepçenin kilidinin tutmadığını söylerler. Bu kez de kadı dener, fakat o da tutturamaz. Hemen bu iki kardeş hapse atılır. O gün Temmuz ayı olmasına rağmen, çok kuvvetli bir dolu yağar. Kangal Ağası bu iki kardeşi ziyarete gelir. Yine hücrenin kapısı açıktır. Arkalarında siyah başlıklı bir Arap durmaktadır. Bu olayın duyulmasından sonra, halk bu iki kardeşin bu Arap tarafından korunduğuna inanır ve iki kardeş ‘Araboğlu’ ismiyle anılır. Sivas’taki idamla yargılanma sonucunda, Kayseri’nin, Sarız İlçesi’nin Küçük Söbeçimen köyüne yedi yıllığına sürgüne gönderilir.” Yedi yıl sonra sürgünden dönen Şeyh Süleyman ve kardeşi Veyis’e tüm çevre köylüleri ve bu ocağa mensup talipleri tarafından yaşanan olaylardan dolayı saygı ve sevgileri daha da artar.” (Coşkun, 2014: 137).

Arapoğullarının torunlarından Mescit köyünde görüştüğümüz Tacim Dede de ocak ile ilgili şunları anlatıyor; “Baba Mansur Ocağında 1800lü yıllarda yedi kardeş dedelik yapıyorlarmış, babaları Süleyman Metin’i reddediyor o da önce Kayseri’nin Sarız ilçesine yerleşiyor, burada çobanlık yapıyor. Kardeşi Veyis de sonra babasının yanına gidiyor onun razılığını alıyor abisinin yanına geliyor. Daha sonra iki kardeş Zara’nın Kapıkaya köyüne gidiyor ve ilk cemi burada tutuyorlar.

Kangal’a geliyorlar burada Kangal ağasına çoban duruyorlar, ağa bunarlı çok seviyor. Mescit köyünü yurt tutuyorlar. Bir gün hırsız Ermeni Marko bir kurban getiriyor. Marko ceme giriyor talip oluyor. Marko bir gün Osmanlı devletine Şeyh Süleyman’ı şikayet ediyor. Bu dedeler devleti tanımıyor, vergi vermiyor, ayrı bir düzen kurdular diyor. Bir tabur asker geliyor askerler çayirlara çadır kuruyorlar. Veyis kuran okuyor tüm kapılar açılıyor. Askerler içeri girince Veyis dedenin arkasında bir dudağı yerde bir dudağı gökte bir Arap görüyorlar ve bayılıyorlar. Bu olaydan sonra iki kardeş ‘Araboğlu’ ismiyle anılıyor” (Coşkun, 2014: 138).

Süleyman Dede Şeyh Süleyman olarak tanınmaktadır. Veyis Dede pir olarak kabul edilir, Süleyman Dede ise mürşit olarak kabul edilmektedir. Mescit köyünde Şeyh Süleyman Dede’den kalma tarihi bir cem evi bulunmaktadır. Bu cem evine aynı zamanda şeyhin odası da diyorlar. Mescit köyünde görüştüğümüz Şemsi Metin Ana

buranın cem evi olmadığını aslında cem ibadetlerinin yapıldığı bir ibadethane olduğunu söylüyor. Araboğlu ziyareti sadece yörede yaşayan Aleviler tarafından değil tüm Türkiye'deki Aleviler tarafından ziyaret edilmektedir. Baba Mansurlu Araboğullarının talipleri daha çok Malatya, Erzincan, Karaman, Sorgun, Adana, Mersin ve Kayseri'nin Sarız, Develi ilçesinde bulunmaktadır.

Seyid Baba Mansur (Metin, 2014: 357)

Toplandı muhıplerin cemediyor
Yolundayız Baba Mansur yolunda
Bizlere ışık oldun nur oldun
Yolundayız Baba Mansur yolunda

Muhındide yükseldi senin sesin
Bu cansız duvarı yürüten sensin
Günahları yok etti yüce nefesin
Yolundayız Baba Mansur yolunda

Anadolu'yu ilimle aydınlattın
Ehl-i Beytin gücüne güç kattın
Pirliğin kemaletle ispat ettim
Yolundayız Baba Mansur yolunda

Hal ehli anlar halinizden
Talip olanlar gider yolunuzdan
Biz sdizi bulduk sizin ilminizde
Yolundayız Baba Mansur yolunda

Başındaki on iki imam tacı
 Talipler sana el açmış duacı
 Bir araya toplanmış kardeş bacı
 Yolundayız Baba Mansur yolunda

Sonuç

Türkmen Alevilerinin sosyal yapısında soy, boy, aşiret yapılanmasının temeli ni ocak sistemi oluşturur. Göçebe topluluklarda geleneksel Alevi sosyal örgütlenmelerinin temeli ni oluşturan ocak sistemi, Türkmen Alevilerinin göçebe hayatlarının güçlüklerini aşmak için kendi içlerinde kendilerine has oluşturdukları kuvvetli bir sosyal örgütlenme modelidir diyebiliriz. Osmanlı-Safevi mücadelesinde Kızılbaşlar, şehir merkezlerinden iyice uzaklaşarak “devletin olmadığı alanlarda” bir sosyal-dini düzen ve yaşam tarzı kurmuşlardır. Araştırma alanımızdaki köylerin birçoğu ulaşım imkânı çok zor dağlık bölgelerde bulunmaktaydı. Kanaatimizce bu zor yaşam koşulları Alevi aşiretleri birbirine bağlayan ocak örgütlenmesinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tüm Anadolu’da yaşayan Türkmen Alevilerini gayri resmi olarak organik bir ağ olan ocak sistemi ile günümüze kadar yaşatmayı başarmışlardır diyebiliriz. Kanaatimizce ocak sistemi bu şekilde ortaya çıkmıştır. Anadolu’daki ocaklar ile Türkmen aşiretleri arasında güçlü bir bağ mevcuttur. Rehber ocakları pir ocaklarına, pir ocakları mürşit ocaklarına, mürşit ocakları da pir-i pirân ocaklarına bağlıdır.

Ocaklar, Alevi Türkmen aşiretlerinin bağlı buldukları ana merkezlerdir. Her Türkmen aşiretinin bağlı bulunduğu bir ana ocak bulunmaktadır. Araştırma alanımızda bulunan Şeyh Şazı, Şah İbrahim Veli, Garip Musa Ocakları direk Erdebil Ocağına bağlı Kızılbaş ocaklarıdır. Bu ocaklar her ne kadar Safevi Devleti yıkıldıktan sonra Hacı Bektaşî Veli Dergâhı ile irtibata geçmiş olsalar da bu ocaklar tamamen Bektaşîlikten bağımsız ocakzâde dedeler, pirlere, mürşitler tarafından idare edilen Erdebil Tekkesine bağlı Kızılbaş Türkmen Ocakları olarak bilinmektedir. Araştırma alanımızdaki dedelerin bağlı olduğu Seyit Ali Sultan ve Samut Baba Ocakları da Hacı Bektaşî Veli Dergâhı’na bağlı Bektaşî Tekkelerinin uzantısı olan ocaklardır. Bu ocakların hepsinden farklı olarak teşkilatlanan Baba Mansur Ocağı ise Pir-i Pirân ocağı olarak kabul edilmekte ve araştırmacılar tarafından purut ocakları olarak nitelendirilmektedir. Purut ocakları, Erdebil Tekkesi ve Hacı Bektaş dergâhından tamamen bağımsız ocaklardır.

Kaynakça

- AKSÜT, H. (2002). *Anadolu Aleviliğinin Sosyal ve Coğrafi Kökenleri*. Art Kitap, 1. Baskı, Ankara, 27.
- BİRDOĞAN, N. (1995). *Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmesi, Ocaklar- Dedeler- Soyağaçları*, Mozaik Yayın. İstanbul.
- CILGA, H. (2009). *Samut Baba*, KDF Yayınları, II. Baskı. İstanbul.
- (2013). “Kangal’da Kutsal Mekanlar I”, *Kangal Mozaik Dergisi*, S.2, İstanbul, 50-54.
- COŞKUN, H. (2014). Geleneksel Alevi Sosyal Örgütlenmesi “Sivas Kangal Türkmen Alevileri Örneği”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
-, 2009, *Sivas’ta Alevilik*, Zirve Matbaacılık, I. Baskı, Sivas.
- DOYMUŞ, E. (1998). *Her Yönüyle Kangal*, I.Baskı, Sivas.
- GÖKBEL, A. (2010). *Sivas İnanç Kültürü*, Asitan Yayıncılık, Sivas, 107-142
- ŞAHİN, İ. (1980). Yeni il Kazası ve Yeni İl Türkmenleri (1548-1653), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yeniçağ Tarihi Kürsüsü, İstanbul.
- ÖZEN, K. (1996). *Sivas ve Divriği Yöresinde Eski Türk İnançlarına Bağlı Adak Yerleri*, I. Baskı, Dilek Matbaacılık, Sivas.
- (1997). *Divriği Evliyaları*, I.Baskı, Dilek Matbaacılık, Sivas.
- (2001). *Sivas Efsaneleri*, I.Baskı, Dilek Matbaacılık, Sivas.
- KARAKAŞ, M. (2003). “Seyyid Garip Musa Sultan İle İlgili Bir Yeni Belge Dolayısıyla” *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (25): 99-103.
- KAYA, D. (2002) “Seyyid Garip Musa ve onu Konu edinen Şiirler” *Halkbilim Araştırmaları*, Kitapevi yayınları, İstanbul, 241-260.
- (2012). *Sivas’ta Yatırlar ve Ziyaret Yerleri*, Birinci Baskı, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas.
- METİN, S. (2014). *Anadolu’da Alevi/Bektaşî Erkan-Namesi*, Baba Mansur Ocağı Der. Yayını, I. Baskı, İstanbul.
- TAŞĞIN, A. (2013). *Dile Gelen Alevilik*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- YAMAN, A. (2006). *Kızılbaş Alevi Ocakları*, 1. Baskı, Elips Kitap, Ankara, 43.

Not: Bu makalemi 2015 yılında Hakk’a yürüyen Şah Şazı Ocağı (Molla Yakup) evlatlarından Yakup Yesari Gökçe Dede’nin Azizi hatirasına ithaf ediyorum.